

JAN ZOUHAR

DĚJINY FILOSOFIE JAKO FILOSOFIE

Pokud přistoupíme na předpoklad, že existují národní filosofie, které se od sebe odlišují natolik, abychom mohli odůvodněně a nikoli pouze z geografických příčin hovořit o filosofii české, německé, polské, norské, argentinské nebo třeba islandské, musíme zároveň také přistoupit na to, že každá z národních filosofii se pokouší zavést v sobě samé určité vnitřní pořádky. Jejich účel spočívá v uspořádání vnitřních diferencí, metod, vědeckých i mravních zásad, teorií, směrů a konečně i samostatných filosofických škol, které jsou jak vrcholnými formalizovanými útvary ve vývoji filosofických myšlenek, tak i vizitkou a pýchou národních filosofii.

Filosofické školy tvoří nepochybně organickou součást mnoha národních filosofii a některé z nich dokázaly překročit horizont národního myšlení a propojit myslitele různých končin světa. V české filosofii ale nevznikla žádná škola srovnatelná s těmi, jež známe z dějin evropské nebo euroamerické filosofie. Když mluvíme o českém pragmatismu, českém novokantovství, českém strukturalismu, české hermeneutice nebo české fenomenologii, máme na mysli vždy spíše jednotlivce, kteří se na základě svého přesvědčení přikláněli k některému z těch směrů a proudů, které se v daném historickém kontextu nabízely, případně přispívali (mnohdy i významně) k jejich rozvoji. Pátráme-li po důvodech této poměrně zvláštní situace, zjistíme snadno, že tím nejvýznamnějším byla zřetelná diskontinuita v rozvoji české filosofie, podmíněná především zvraty v politických dějinách naší země. Během krátkých, zpravidla jen několik desetiletí trvajících intervalech mezi politickými Césarami mohly vzniknout sotva zárodky svébytných filosofických proudů. Nový společensko-politický řád se svými vlastními ideovými a kulturními zájmy je obvykle brzy potlačil a nahradil svou vlastní perspektivou, která ovšem nepřežila novou revoluci.

Sami čeští filosofové se ve svých zamyšleních o charakteru české filosofie vyjadřovali k této nedostatečné soustředěnosti, koncentrovanosti, cílevědomosti a soudržnosti svého oboru. Mluví-li se kdy o české filosofii, není řeč o školách, ale o vzájemných dichotomiích, sporech, neshodách jednotlivců či v lepším případě generačně spjatých jednotlivců. Typické je v tomto ohledu stanovisko

J. Popelové,¹ ve své době seriózní historičky české filosofie, která rozčlenila českou filosofii čistě dichotomicky na pozitivistickou a idealistickou i s vědomím, že tomuto členění vlastně neodpovídá nic kromě určitých tendencí, k nimž ale nelze mnoho významných osobností vůbec přiřadit.

Popelová a s ní i další vystihli přesto důležitý moment, jenž spoluutváří možnosti kvalifikovat vývoj v české filosofii obecně. Rozvoj a intelektuální pohyb v české filosofii charakterizuje v zásadě příklon k určitým tendencím, které jsou v historickém a sociálním kontextu významné a mají pro jednotlivé badatele potřebnou přitažlivou sílu. Naproti tomu je vytváření vlastních filosofických škol v české filosofii jevem spíše ojedinělým, okrajovým a nedoceňovaným, někdy i jakoby vědomě odmítaným.²

Tím cennější potom je, když se v seskupení filosofů na určitém pracovišti a ve výsledcích jejich práce rozpoznají znaky, jež dovolují popsat jejich společné působení termínem filosofická škola. Zazní-li navíc takové určení v zahraničí, v hodnotící studii zahraničního odborníka, jde již o signál, který nelze přeslechnout. Tohoto nesamozřejmého označení se dostalo skupině filosofů působících na brněnské katedře filosofie v knize polského filosofa, významného odborníka na dějiny české filosofie a historii vzájemných česko-polských filosofických vztahů, Czesława Głombika, jehož zásluhy o mapování dějin české filosofie ocenila před nedávnem olomoucká univerzita udělením čestného doktorátu.³ V této jeho práci se zřejmě poprvé objevil termín „brněnská historicko-filosofická škola“, který zde použil pro brněnské filosofy a historiky filosofie polský filosof Stanisław Jedynek z lublinské Univerzity Marie Curie-Skłodowské. Označil tak skupinu, která se vytvořila v padesátých letech minulého století na bývalé katedře dějin filosofie a logiky brněnské Filosofické fakulty a ke které patřili Josef Macháček (1917–1984), Jiří Cetl (1925–2000), Karel Hlavoň (1930), Lubomír Nový (1930–1996) a Jiří Gabriel (1930). Seřazení jsou podle životopisných dat, z nichž je zřejmé, že si v letošním roce připomínáme nedožitě 80. výročí narození Jiřího Cetla, nedožitě 75. výročí narození Lubomíra Nového a 75. narozeniny Karla Hlavoňe a Jiřího Gabriela.

Všichni jmenovaní byli absolventy brněnské Filosofické fakulty, vesměs si však ještě rozšířili vzdělání buď studiem na zahraničních univerzitách ve Francii či Velké Británii, nebo pobývali během politického tání v šedesátých letech na dlouhodobých akademických stážích na univerzitách v Rakousku, Německu a v Itálii.

Ačkoli se stali celoživotními spolupracovníky, nevytvářeli společenství spojené vyhlášením filosofického manifestu nebo dodržováním vytyčených zásad, metod

¹ J. Popelová: *Studie o současné české filosofii*, Praha: J. R. Vilímek 1946.

² Jakkoli se to může jevit paradoxní, přes silnou společenskou objednávku spojenou často s nátlakem nevnikla během čtyřiceti let socialistického režimu ani „česká marxistická škola“, chápeme-li ovšem „školu“ jako cestu, po níž se dosahuje vlastního příspěvku v rozvoji určitých základních myšlenek daného filosofického systému. Budeme-li odlišovat epigonství a apologetiku ideologických tezí od skutečného rozvoje čili obohacení teorie, na níž je systém vybudován, o nové prvky, ideje a souvislosti, což by mělo vyznačovat právě působení „filosofické školy“, musíme konstatovat, že taková marxistická škola zde neexistovala.

³ Srov. Cz. Głombik: *Impulsy i zbliżenia*, Katowice: Śląsk 1996.

a tematického zaměření společné práce. Brněnská historicko-filosofická škola byla spíše společenstvím učitelů a vědců, kteří sdíleli přesvědčení o smyslu filosofie, o povaze práce nad jejími dějinami a o způsobu její vysokoškolské výuky. Z tohoto přesvědčení také následně plynula filosofická orientace na nosnou filosofickou problematiku, kterou rozvíjeli jak již uvedení zakladatelé školy, tak i žáci, kteří se ke škole hlásí. Protože se brněnská historicko-filosofická škola ustavovala v padesátých letech 20. století a působila v následujících desetiletích, není pochyb o tom, že se do její práce promítaly vnější politické a ideologické vlivy. To je historická realita, která se dotkla nejen filosofie, ale celé společnosti, a bylo by naprosto irrelevantní uvažovat o tom, jakým směrem by se brněnská škola dějin filosofie pohнула a k jakým výsledkům by dospěla, kdyby těchto tlaků nebylo. Měli bychom se rozhodněji soustředit na to, co cenného a pro českou filosofii nepominutelného vzniklo v této době právě navzdory tlakům a snahám o deformaci historického obrazu vývoje, určení a cílů filosofie. Možná se pak také lépe vyjeví to, co si z působení brněnské historicko-filosofické školy uchovalo životnost do současnosti, kdy tato forma externích tlaků již není aktuální a celá tato uplynulá doba může sloužit za ukázkou filosofické práce v nepřírozených a samostatnému myšlení nepřátelských podmínkách.

Konstituování brněnské školy dějin filosofie na sklonku padesátých let nebylo náhodné. Tehdy se vytvořil určitý prostor pro systematictější a myšlenkově otevřenější práci v oblasti dějin filosofie, zvláště pokud šlo o období německého idealismu, které marxistická ideologie označovala jako německou klasickou filosofii a chápala ji jako jeden ze svých filosofických zdrojů. Impuls v tomto směru přineslo pojetí dějin filosofie jako filosofie, které představil Karel Kosík na proslulé liblické konferenci o dějinách českého myšlení. Na této konferenci v roce 1958 nebyli sice brněnští filosofové pověřeni žádným z hlavních referátů, upozornili však na sebe aktivními diskusními vystoupeními. Byl to počátek nové spolupráce s pražskými filozofy a historiky filosofie a rovněž znovuoobnovování prestiže, kterou měl brněnský Filosofický seminář v meziválečném období.

Přínos brněnské školy nesporně spočíval v cílevědomé orientaci systematického výzkumu na oblast dějin filosofie, především, i když nikoli výlučně dějin českého filosofického myšlení 19.-20. století. Představitelé historicko-filosofické školy navíc úzce spolupracovali s mnoha vynikajícími osobnostmi z historiografie, estetiky, literární vědy a teorie, jazykovědy, teorie výtvarného umění, hudební vědy, sociologie, pedagogiky a psychologie. Podíleli se tak na vytváření univerzitní vzdělanecké komunity, jejíž vědecké a pedagogické úsilí sledovalo analogické cíle. Časem tyto aktivity přesáhly rámec společensko-vědních oborů a přerostly ve spolupráci s představiteli přírodních věd.

Velkou pozornost věnovali brněnští historikové filosofie pedagogické práci na brněnské Filosofické fakultě. Dokázali v ní nejen předávat sumu vědomostí, nepostradatelných pro pěstování oboru, ale především rozvíjet v posluchačích kritické myšlení a vést je k vědomí nezbytnosti řádu ve filosofii. Brněnská katedra filosofie byla vyhlášena otevřeností diskusí mezi posluchači a pedagogy, až nezvykle přátelskou atmosférou soudržnosti, společenství mezi nimi a rovněž kultivovaností vztahů, což společně vytvářelo prostředí jinde neobvyklé. Četnými

skripty z dějin antické a novověké filosofie se snažili ústrojně doplňovat tehdejší nedostatek studijní literatury a na katedru přiváděli jako přednášející i další osobnosti. Tak dostali studenti možnost slyšet J. L. Fischera, L. Sochora, L. Menzela, J. Patočku a V. Kubeše.

Od roku 1953 se publikační činnost členů katedry soustředovala zejména ve filosofické řadě (B) *Sborníku prací filosofické fakulty brněnské univerzity*. V čele stáli jako předsedové redakční rady postupně Josef Macháček, Jiří Cetl a Lubomír Nový, výkonnými redaktory byli postupně Lubomír Nový a Jiří Gabriel. Sborník dával po celou dobu své existence prostor diskusním tématům a uveřejnil i zajímavé dokumenty z dějin filosofie, jako například korespondenci T. G. Masaryka s E. Husserlem.

Brněnští historikové filosofie se poprvé společně představili spolu s dalšími pražskými systematickými filosofy ve *Stručném filosofickém slovníku*,⁴ díle, které se pro generace studentů stalo nedocenitelnou studijní pomůckou. Byli v něm autory prakticky všech hesel z dějin evropské a americké filosofie, tedy celé historicko-filosofické části slovníku. Pod redakcí Jiřího Cetla, který se zasloužil o formální i obsahovou přípravu, se na ní autorsky podíleli z brněnské katedry dějin filosofie a logiky Jiří Gabriel, Karel Hlavoň, Josef Macháček a Lubomír Nový, hesly z dějin logiky další letošní jubilant, logik Pavel Materna. Hesla jsou věnována základním pojmům z oblasti filosofie a některých dalších příbuzných oborů, historickým i současným filosofickým směrům a jejich představitelům. Ve zvláštní souvislosti ke *Stručnému filosofickému slovníku* je nutné připomenout Josefa Macháčka, který se po jeho vydání publikačně až do konce svého života odmlčel. Macháčkův podíl na slovníku tvoří sto dvacet tři hesel o soudobé západní, zejména anglosaské filosofii, stojí na důkladné a pro Macháčka příznačné znalosti problematiky a dodnes zaujme jejich věcnost a poučenost. Ve své době však navíc představovala jako celek svým obsahem a rozsahem patrně nejuceleňější a nejrozsáhlejší přehled soudobé západní filosofie, jakým tehdejší česká filosofie disponovala. Jak vzpomněl Lubomír Nový, brněnští filosofové se shodovali v tom, že není důstojné vyrábět makulaturní spisy a že filosofie není nástroj vnější vědecké kariéry, ale Josef Macháček na poznávací funkci publikací nesázel vůbec. Nevedl ho k tomu pouze odpor k ideologickým ústupkům, které byly nutnou součástí každé odborné práce, ale hlavně jiné důrazy, které ve filosofii našel.

Ve svém *Filosofickém deníku*, ze kterého byla publikována jenom část, si položil otázku, proč vlastně máme o filosofii psát. „Nechci-li psát ani pro peníze ani pro jiné výhody, ani proto, že bych se domníval, že dvě až tři základní myšlenky, které tvoří mou filosofii (a který filosof jich má víc?) musím zdůvodňovat stovkami stránek nějakého systému? Ty dvě-tři myšlenky mohu žít, dokazovat je vším a tím je kolportovat snáze než nějakými knihami. Filosofie je život. (...) Slovo není na počátku, slovo je na konci, nebo téměř na konci, má-li to být totiž slovo, které již nebudeme moci odvolávat – protože je již nebudeme moci odvo-

⁴ Srov. *Stručný filosofický slovník*, Praha: Svoboda 1966.

lat.⁵ Filosofie se Macháčkovi měnila v aplikovaný obor poznání, až ji nakonec na přelomu 70.–80. let pěstoval téměř výlučně jako aplikovanou psychologii, kterou se snažil utvářet jako nástroj bezprostřední pomoci trpícím lidem, například lidem s poruchami identity, pro něž tehdejší věda neměla příliš pochopení. Těmito akcenty se v závěru života odchýlil od ústředních témat brněnské školy dějin filosofie.

Nejvýraznější osobností brněnské školy byl nesporně Lubomír Nový. Jeho hlavními tématy se stali Masaryk, Marx a Merleau-Ponty. Rozsahem a úrovní své publikační činnosti, širokými mezinárodními kontakty i vědecko-organizačním úsilím předčil svou dobu. Ponejvíce jeho zásluhou se s brněnskou historicko-filosofickou školou seznámilo české i zahraniční filosofické prostředí. Přitom mu bylo na počátku normalizace, v době, kdy byl v rozkvětu tvůrčích sil, na téměř dvacet let zabráněno v jakýchkoli oficiálních aktivitách. Složitě životní osudy ho přivedly k poznání, že se filosofovo životní dílo buduje postupně, prostřednictvím studií a náčrtů, že odborná práce ve filosofii je dynamickým procesem neustálého zkoušení, ověřování, skicování, při kterém se pohybuje jak objekt, tak i subjekt. Jeho filosofické stanovisko se v šedesátých letech posunulo k otevřenému marxismu a genetickému strukturalismu a později ke strukturalismu fenomenologickému či strukturalistické fenomenologii.

Svou první monografii věnoval L. Nový Masarykovi. Pod názvem *Filosofie T. G. Masaryka*⁶ se v ní vrátil k původním Masarykovým textům a snažil se o zvěcnění přístupu k Masarykovi, o postižení vnitřní výstavby jeho filosofie a její vnitřní vývojové logiky. Velký ohlas vyvolala Nového knížka *Filosofie v neklidné době*.⁷ Zaujala způsobem, jakým autor hovořil o filosofii, připraveností rušit strnulá témata, přesvědčením, že kdo chce zůstat sám sebou, musí být neustále jiným, hledáním místa, které by filosofie mohla mít i v dynamicky se proměňujícím a neklidném světě. Objevná byla i Nového práce *Marx v NSR*.⁸ Podal v ní obraz hlavních směrů interpretací Marxovy filosofie v tehdejší západním Německu. Popsal různé postoje k marxismu, polemiky, kritiky, studie o marxismu i způsoby jeho recepce. To pojal jako příležitost, aby představil tehdejší čtenářské obci G. A. Wettera, I. M. Bocheňského, J. Rittera, L. Landgrebeho, E. Thieryho, H. D. Wendelandai, J. Moltmanna, E. Blocha, L. Koflera, M. Horkheimera, Th. Adorna, H. Marcuseho, E. Fromma, J. Habermase a další. Nový se zde přihlásil k pojetí marxismu jako otevřené filosofie v otevřených dějinách, k hledání autentického marxismu a k myšlence filosofického dialogu.

Podruhé se knižně vrátil k Masarykovi až v devadesátých letech prací *Filosof T. G. Masaryk* s podtitulem *Problémové skici*.⁹ Autorovo stanovisko se mezitím výrazně posunulo ke strukturálně fenomenologické či fenomenologicky struktura-

⁵ Josef Macháček – marxistický filosof života, ed. J. Gabriel, Brno: UJEP 1987, s. 17.

⁶ L. Nový: *Filosofie T. G. Masaryka*, Praha: SPN 1962.

⁷ Srov. též: *Filosofie v neklidné době*, Praha: Čs. spisovatel 1965.

⁸ Srov. též: *Marx v NSR*, Bratislava: VPL 1967.

⁹ Srov. též: *Filosof T. G. Masaryk. Problémové skici*, Brno: Doplněk 1994.

listické metodě, kterou sám vysvětlil v závěru práce. „Problémové skici“ se staly součástí širokého proudu masarykovské literatury, která po roce 1989 zevrubně dokumentuje i analyzuje, oslavuje i kriticky hodnotí Masarykovu osobnost a dílo. Nového práce je však, jak u něho vždy bylo zvykem, pronikavě odlišná. Programově se zabývá Masarykem jako filosofem, nechává stranou hodnocení historické a politické stránky jeho osobnosti. Jeho úvahy nad Masarykem usilují o nové pohledy a řešení nových problémů. Masaryk pro něho nejen nebyl systematickým filosofem, ale jako prakticky orientovaná „sókratovská“ osobnost byl někdy i vnitřně rozporný. Jeho knížka má tři roviny, které se přirozeně neustále stýkají a prolínají: bilancování dosavadní masarykovské literatury s důrazem na rozbor nejnovější literatury; pokus o systematizaci Masarykova díla, postižení jeho vnitřní logiky a vřazení do evropských souvislostí (Brentano, Husserl); a konečně otevírání a řešení otázek, které je možné v užším slova smyslu označit za problémové a aktuální. Nového úsilí rozčlenit a tematizovat masarykovskou literaturu, která navíc zejména v letech 1948–1989 vycházela v zahraničí a samizdatu, výrazně napomáhá orientaci zájemců o Masaryka. Když Nový konstatuje, že se setkáváme s velmi rozdílnými interpretacemi Masarykovy filosofie (pozitivistickou, duchovědnou, existencialistickou, fenomenologickou aj.), upozorňuje, že nikdo neusiluje ukázat Masaryka jako filosofa systematického. Sám rovněž nechce násilně konstruovat Masarykův filosofický systém, ale pouští se do pozoruhodného pokusu formulovat „vnitřní logiku“ Masarykovy filosofie jako interpretační nástroj pro postižení souvislostí mezi jejími proměnami a posuny a jako vytčení jejích stálých komponent. Činí to prostřednictvím sémantických opozic protestantismus – katolicismus, reformace – revoluce, demokracie – teokracie, které propojují dvě základní velká Masarykova témata: eticko-náboženskou filosofii člověka (ve které vystupuje jako ústřední téma krize moderního člověka) a demokratickou filosofii dějin a politiky (kde je v centru pozornosti obsah a metody sociokulturních změn). I v tom je Nového práce zajímavá: ne adorace Masaryka, ale jeho problémové čtení, ne vytváření pomníků, ale zamyšlení nad živými stránkami Masarykova díla, ne zamlčování, ale zkoumání Masarykových omylů a nezdarů.

V osmdesátých letech vydali členové katedry filosofie FF MU řadu knižních monografií. Nejprve to byla práce Jiřího Cetla *Český pozitivismus s podtitulem Příspěvek k charakteristice jedné z tradic českého myšlení*.¹⁰ Ve třech částech shrnul autor své dosavadní analýzy českého pozitivismu, opřené o detailní znalost pramenů a české a zahraniční sekundární literatury. Cetlova práce není pouze významným příspěvkem k dějinám českého myšlení, ale také k dějinám pozitivismu vůbec. Prokázala, že v českých poměrech se pozitivistická tradice konstituovala a rozvíjela způsobem, který je zásadně odlišný od logiky vývoje západoevropského pozitivismu. Jiří Cetl, ostatně jako i další brněnští historikové filosofie, vždy chápal svou práci v oblasti dějin filosofie současně jako přínos k filosofii systematické. Toto ústrojně spojení historicko-filosofického a systematického přístupu ukázal například v kapitole Hodnota přírody v dějinách ev-

¹⁰ J. Cetl: *Český pozitivismus. Příspěvek k charakteristice jedné z tradic českého myšlení*, Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1981.

ropské myšlenkové kultury v kolektivní monografii *Příroda a kultura*,¹¹ kde se projevila jeho systematickost, se kterou sleduje filosofickou reflexi přírody v proměnách od antiky přes středověk, renesanci až k pojetí novověkému. Jiří Cetl má největší zásluhu na udržení úrovně brněnské filosofie právě v sedmdesátých a osmdesátých letech, na udržení neopakovatelné atmosféry debat a diskusí nejen o filosofii, ale také o kultuře, literatuře a umění.

Věcný a kritický výklad historicko-filosofického rámce zkoumané otázky uvádí i eticky zaměřená práce Karla Hlavoně *Náboženství a morálka*.¹² Úvodní kapitola Kořeny, cíle a formy etizace křesťanského náboženství, která interpretuje etizační procesy v protestantismu, je věnována jeho předpokladům v německém osvícenství (Lessing, Herder, Kant), ve filosofii německého idealismu (Hegel), v mladohegelovské analýze novozákonních textů (Strauss, Bauer) a v novokantovství. Pozornost pak věnuje proudům v protestantské teologii 20. století a informuje o liberální teologii, o náboženském socialismu L. Ragaze a o stoupenicích tzv. teologie krize K. Barthovi, R. Bultmannovi či D. Bonhoeferovi.

Skvělým příkladem přístupu brněnské historicko-filosofické školy k dějinám české filosofie je vedle Cetlovy práce o českém pozitivismu především monografie Jiřího Gabriela *Filosofie Josefa Tvrdeho*.¹³ Představuje Tvrdeho osobnost v kontextu české filosofie první poloviny 20. století, ukazuje, v čem navázal na Masaryka a F. Krejčího i jakou roli hrál v „boji o svobodu české filosofie“, který vyvolala ve 20. letech minulého století skupina idealistických filosofů kolem *Ruchu filosofického* (K. Vorovka, V. Hoppe, F. Pelikán). Do těchto širších souvislostí je pak vsazen vlastní výklad Tvrdeho filosofie náboženství, teorie poznání, filosofie člověka a filosofie hodnot a především jeho kriticko-realistického pojetí metafyziky, kterou Tvrdý pokládal za vrchol filosofického úsilí. Jak je v Gabrielových pracích zvykem, využívá i této příležitosti k tomu, aby představil rovněž další související témata. Můžeme se tak seznámit s dějinami brněnské filosofické semináře na FF MU a brněnské pobočky Jednoty filosofické v meziválečném období i s částí dosud nepublikovaných Tvrdeho rukopisů.

Jiří Gabriel byl po celou dobu existence brněnské historicko-filosofické školy její klíčovou postavou, vůdčím duchem. Nikdy brněnskou katedru formálně nevedl, ale hrál rozhodující úlohu v řadě jejích aktivit. Bylo tomu například při vydávání *Sborníku prací*, v další ediční činnosti a zejména při organizování vědeckých konferencí, které katedra filosofie v osmdesátých letech pořádala. Byla jich celá řada: O životě a díle prof. PhDr. Mirko Nováka, DrSc., která byla uspořádána 20. října 1981 k nedožitým osmdesátým narozeninám M. Nováka; Jiřina Popelová, filosofka a učitelka filosofie, která se konala 28.-29. února 1984 při příležitosti osmdesátých narozenin J. Popelové; Filosofie v dějinách a současnosti, která proběhla 20.–21. listopadu 1985 na počest šedesátých narozenin J. Cetla; konference České filosofické myšlení ve třicátých letech našeho století, konaná

¹¹ Srov. J. Cetl – S. Hubík – J. Šmajs: *Příroda a kultura*, Praha: Svoboda 1990.

¹² Srov. K. Hlavoně: *Náboženství a morálka*, Praha: Horizont 1982.

¹³ Srov. J. Gabriel: *Filosofie Josefa Tvrdeho*. K dějinám české filosofie mezi dvěma světovými válkami, Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1982.

1.–2. prosince 1987; konference České filosofické myšlení 20.-60. let našeho století, jež proběhla ve dnech 29.–30. listopadu 1989. Zúčastnili se jich aktivně i ti, kterým to v tehdejších poměrech nebylo jinak umožněno, a to nejenom přednesenými referáty a diskusními vystoupeními, ale i publikačně – z každého setkání (s výjimkou toho posledního, které probíhalo ve vzrušených listopadových dnech roku 1989) vyšel konferenční sborník.

V osmdesátých letech se brněnští autoři podíleli i na některých dalších kolektivních dílech z dějin filosofie. Za jiné lze uvést podíl J. Cetla a L. Nového na *Průvodci dějinami evropského myšlení*¹⁴ nebo příspěvky J. Cetla, J. Gabriela a L. Nového v druhém dílu *Antologie z dějin českého a slovenského filosofického myšlení*.¹⁵

Po roce 1989 se úsilí brněnských historiků filosofie, které postupně doplnili další spolupracovníci a žáci, soustředilo pod vedením Jiřího Gabriela na dějiny české filosofie ve 20. století. Výsledkem bylo několik publikací, věnovaných různým časovým úsekům dějin české filosofie a jejich hlavním filosofickým otázkám. Zmínit je nutné *Kapitoly z české filosofie 20. století* a jejich anglický překlad *Czech Philosophy in the XXth Century*,¹⁶ stejně jako dvoudílnou soubornou práci *Česká filosofie ve 20. století*.¹⁷ Vyvrcholením práce nad celými dějinami českého filosofického myšlení se pak stal *Slovník českých filosofů*,¹⁸ doposud nejobsáhlejší souhrn historických i současných osobností české filosofie a jejich vědeckých publikací. Tímto slovníkovým dílem se svým způsobem završují více než čtyřicetileté dějiny brněnské historicko-filosofické školy, která dospěla od skromných začátků až k publikaci přehledového typu, která nemá v mnoha jiných národních filosofických analogiích. Již jen proto se jedná o mimořádné dílo, tak jako byly mimořádné i dějiny samotné brněnské školy dějin filosofie. Vytvořila se ve specifických podmínkách poloviny padesátých let, přispěla významně k udržení kontinuity filosofické práce na brněnské univerzitě i v širších československých poměrech, vychovala několik generací odborných filosofů, učitelů filosofie na vysokých a středních školách, novinářů, veřejných a kulturních pracovníků.

Celkové zhodnocení přínosu i nezdarů brněnské historicko-filosofické školy bude záležitostí příštích generací historiků filosofie. Mezi těmi dnešními je málokdo, kdo by jí nebyl ovlivněn. Ať již ale vyznějí budoucí hodnocení jakkoli, jedno bude platit stále: brněnská škola zanechala v dějinách české filosofie stopu, kterou nebude možné nevšimavě pominout.

¹⁴ Srov. J. Cetl – P. Horák – R. Hošek – J. Kudrna: *Průvodce dějinami evropského myšlení*, Praha: Panorama 1984.

¹⁵ *Antologie z dějin českého a slovenského filosofického myšlení*, ed. M. Pauza, Praha: Svoboda 1989.

¹⁶ *Czech Philosophy in the XXth Century*, Washington: Paideia Publisher 1994.

¹⁷ *Česká filosofie ve 20. století*, I. Směry, osobnosti, problémy, II. Biograficko-bibliografický slovník, ed. J. Gabriel, Brno: MU 1995.

¹⁸ Srov. *Slovník českých filozofů*, eds. J. Gabriel – J. Krob – H. Pavlincová – J. Zouhar, Brno: MU 1998.

THE HISTORY OF PHILOSOPHY AS PHILOSOPHY

The Brno Historical-Philosophical School, which emerged in the 1950's from where there had formerly been the Department of the History of Philosophy and Logic at the Faculty of Arts in Brno and to which Josef Macháček (1917–1984), Jiří Cetl (1925–2000), Karel Hlavoň (1930), Lubomír Nový (1930–1996) and Jiří Gabriel (1930) belonged, was a community of teachers and scholars who shared their convictions about the sense of philosophy, about the character of work concerning its history and about the way philosophy should be taught at universities. The great contribution of the Brno school indisputably resided in the steadfast orientation of the systematic research towards the history of philosophy, especially the history of Czech philosophical thinking of the 19-th and 20-th centuries. The school was formed under the specific conditions of the mid-1950's, it helped to a great extent to preserve the continuity of philosophical work both at the Brno university and in the wider Czechoslovak context and it managed to produce several generations of professional philosophers, university and secondary school teachers of philosophy, journalists and public sector and cultural workers.